

AZ OSZTÁLYVEZETŐSÉG BESZÁMOLÓJA*

LÁNG GÉZA

osztálytitkár

A Magyar Tudományos Akadémia idei közgyűlése és ezen belül az Agrártudományok Osztályának nyilvános ülése a megszokottnál ünnepélyesebb és különleges jelentőségű.

Ünnepélyessé az teszi, hogy egybeesik a haladó emberiség nagy ünnepével; Lenin születésének századik évfordulójával. A Szovjetunióval együtt ünnepelnek a szocialista országok és szerte a világon a dolgozók tízmilliói.

Ebben az évben ünnepeljük a faszizmus felett aratott győzelem és hazánk felszabadulásának 25. évfordulóját. 1945 tavaszán új korszak kezdődött a magyar nép életében, megnyílt a lehetősége a kizsákmányolástól mentes szabad, emberibb élet kibontakozására, a szocialista társadalmi és gazdasági rendszer felépítésére. A magyar dolgozók életkörülményei a negyed évszázad alatt lényegesen megváltoztak, és a párt vezetésével gazdasági, kulturális téren egyaránt jelentős eredményeket értünk el. Megvalósult a földreform, az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt leraktuk a szocializmus alapjait.

A tudomány és köztük az agrártudomány fejlődésére is új, nagy lehetőségek nyíltak. A tudományos kutatómunka a társadalom fejlődésének szerves részévé, mozgatójává vált, miközben önmaga is mind módszereiben, mind tartalmában átalakult és — amint a Központi Bizottság tudománypolitikai irányelvei megállapítják — mindinkább termelőerővé vált; elérkezett olyan szintre, amelyen a további fejlődés érdekében a tudományos kutatás számos területén új irányítási és szervezési módszerek alkalmazása vált lehetővé és szükségessé. A társadalom széles rétegeinek elsősorban a tudomány művelőinek tevékeny közreműködésével kidolgozott és a központi bizottság által elfogadott tudománypolitikai irányelvek nyilvánosságra hozatala teszi különösen jelentőssé az idei osztályülésünket.

Akadémiánk történetében is fontos állomás az 1970-es esztendő. Ugyanis az 1949. évi XXVII. törvényerejű rendelettel a kor követelményeinek megfelelően újjáalakított Akadémia a magyar tudományos élet országos irányításá-

* Elhangzott az 1970. évi Nyilvános Osztályülésen, február 3-án.

ban nagyobb szerepet kapott, és megnyíltak a lehetőségek arra, hogy kutató-intézetek létrehozásával, tanszéki kutatások támogatásával közvetlenül is részt vegyenek a tudományok művelésében.

20 év alatt fokozatosan kiépült mind az öt nagy tudományterület (társadalomtudomány, természettudomány, orvostudomány, agrártudomány és műszaki tudomány) bázisa, és ezzel kiteljesedett a legfelsőbb tudományos intézmény tevékenysége. Éppen e nagymértékű fejlődés tette szükségessé, hogy a központi bizottság napirendre tűzze a tudománypolitikai irányelvek meghatározása során az Akadémia helyzetének, tevékenységének és szervezetének felülvizsgálatát és a társadalmunkban 20 év alatt végbement változásokat figyelembe véve, újra meghatározza az Akadémia helyét és szerepét.

És végül az idén van 3 éve a jelenlegi Osztályvezetőség megválasztásának. Így az osztályvezetőség megbízatása lejárt és nemcsak az elmúlt év, hanem a megbízatás 3 éve alatt végzett tevékenységről is számot kell adnia.

A nagy évfordulót megünnepelni, az eltelt negyed évszázad jelentőségét méltatni ebben a körben azzal lehet a legméltóbban, hogy áttekintjük azokat az eredményeket, amelyeket az agrártudományok területén ebben az időszakban elértünk, rámutatva egyben az előrehaladást, a fejlődést gátló akadályokra.

A mezőgazdasági kutatások összefoglaló címszava igen szerteágazó területet érint. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a kutatás tárgyát véve a rendszerezés alapjául, az alábbi négy nagy, egyenként is több tudományágot magában foglaló tudományterület különíthető el:

A kultúrnövények hasznos termékeinek növelésére irányuló kutatások (talajtan és agrokémia, öntözés, növénynemesítés, termelés-technológia, növényvédelem).

Állati termékek növelésére irányuló kutatások (állatnemesítés, tenyésztés, tartás-technológia, takarmányozás, állategészségügy).

A mezőgazdasági üzemek termelésének gazdaságosságát vizsgáló és azt segítő kutatások (agrárgazdaságtan, üzemtan, munkaszervezés, üzemszervezés, szociológia).

Agrártörténeti kutatások.

A mezőgazdasági gépészet és építészet az első háromként említett tudományoknak szerves része.

Anélkül, hogy részletekbe mennénk és a teljességre törekednénk, a fenti csoportosításban kívánjuk áttekinteni a felszabadulás óta eltelt 25 év jelentősebb eredményeit.

A kultúrnövények hasznos termékeinek növelésére irányuló kutatások

Az új helyzetben alapvető teendőként jelentkezett a természesszintet jelentősen meghatározó *termőtalaj* alaposabb megismerése, hogy erre támaszkodva ki lehessen dolgozni a talajtermékenység növelésének módszereit. Ehhez külö-

nösen jó alapokat nyújtottak TREITZ PÉTER (1866—1935), SIGMOND ELEK (1873—1939) és KREYBIG LAJOS (1879—1956) kutatásai. Ezekre és a külföldi talajtani eredményekre építve kutatóink továbbfejlesztették a talajok genetikai osztályozását és befejezték az 1932-ben megkezdett átnézetes talajtérképezést. A talajtérképezés terén ugyancsak jelentős eseménynek számít az országos talajgenetikai térképek, valamint az ahhoz tartozó céltérképek elkészítése. Ezzel egyidejűen a termelés számára közvetlenül is hasznosítható eredmények születtek a gyenge termőképességű szikes, savanyú, homok- és láptalajok javításával kapcsolatos elméleti és gyakorlati kutatások terén. Mind elméletileg, mind gyakorlatilag fontosak az öntözésnek a talajra gyakorolt hatása vizsgálata során elért eredmények. Fontos kutatási irányt jelentettek azok a vizsgálatok, amelyeket a talajkolloidika néhány speciális ágában (határfelületi jelenségek kutatása), izotóptechnika alkalmazásában és a talajbiológiai kutatásban végeztek.

A talajtani kutatásokhoz kapcsolódtak szorosan az agrokémiai kutatások. A felszabadulás előtti ilyen irányú vizsgálatok ugyancsak szűk keretek között folytak. Jellemző volt továbbá a prakticista irányzat. A felszabadulást követően kiszélesedő kutatásnál ez szükségszerű volt, mert a gyakorlatban közvetlen hasznosítható gyors eredményekre nagy szükség volt, hogy a tervekben szereplő kemizálási programhoz segítséget lehessen nyújtani. A jelenségek mélyére hatoló vizsgálatokra sem megfelelő felszerelés, sem szellemi és anyagi erő nem állott rendelkezésre. Hosszú éveknek kellett eltelnie, míg az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézete, majd az Agrártudományi Egyetem és a mezőgazdasági főiskolák tanszékei, továbbá a mezőgazdasági tájintézetek trágyázási osztályai olyan szintre fejlődtek, hogy a koordinált, rendszeres, a folyamatok lényegét is feltáró, szélesebb összefüggéseket kereső vizsgálatok megindulhattak. E késelelem ellenére az agrokémiai kutatások olyan szintet értek el, hogy megalapozhatták a műtrágyafelhasználás nagyarányú fejlesztését és kidolgozhatták azokat az alapelveket, amelyek ma a mezőgazdasági üzemek számára iránymutatók a talajtermékenység növelésében.

Azt a kezdeti hiányosságot is sikerült megszüntetni, amely abból adódott, hogy nem voltak az ország különböző természeti viszonyai között egységes terv és metodika szerint folyó szabadföldi kísérletek, mert 1966-ban megszervezésre került az egységes országos műtrágyázási tartamkísérlet, 11 kutatóintézet összefogásával 26 kísérleti helyen. 1969-ben e kísérleti hálózatban kb. 20 000 parcellán folytak a vizsgálatok.

Új irányzatként jelentkezik, és egyre fontosabbá válik az a törekvés, amely arra irányul, hogy a talaj természetes termékenységét meghatározó tényezők megismerése után megismerjék azokat a változásokat, amelyek a talajban végbemennek az intenzív gazdálkodás (vízrendezés, öntözés, nagyadagú műtrágyahasználat, vegyszeres gyomirtás, talajművelés, kultúrnövények tarló- és gyökérmaradványának elbomlása stb.) hatására. Az ehhez szüksé-

ges alapozó vizsgálatok azonban még nem folynak a kívánatos mértékben felszerelés, műszerezettség hiányában. A trágyázással, agrokémiával foglalkozó kutatóintézetek többségében nincsen megfelelő klímaház, illetve tenyész-edénytelep. E hiányosság megszüntetése az elkövetkező évek fontos feladata.

Már régen beigazolódott, hogy hazánk szárazságra hajló éghajlatán az intenzív és biztonságos termelés érdekében több kultúránál nélkülözhetetlen az öntözés. Ahhoz azonban, hogy a nagy költséggel földjeinkre vezetett víz gazdaságosan hasznosuljon, ki kellett alakítani a fő szántóföldi, kertészeti kultúrák, a rétek- és legelők legmegfelelőbb öntözési rendszerét, fel kellett tárnai az öntözés kedvező hasznosulásának feltételeit. A kutatás elősegítésére hozta létre 1960-ban az MTA Agrártudományok Osztálya a Mezőgazdasági Üzemi Vízgazdálkodási Bizottságot, amely elvi-módszertani útmutatással, vitaülések és bemutatók szervezésével, továbbá a műszaki, üzemtani és termelési szakemberek munkájának összehangolásával igen eredményes munkát végzett.

Az intenzívebbé váló nagyüzemi gazdálkodás új követelményeket támasztott a *növényfajtákkal* szemben is: képesek legyenek meghálálni a jobb talajművelést, a bőségesebb trágyázást, alkalmasak legyenek a géppel való betakarításra stb., vagyis kevesebb élőmunkával nagyobb termést adjanak. A felszabadulás előtt a növénynemesítés nagyrészt magánvállalkozás keretében folyt, csak néhány állami nemesítő-telep dolgozott. A felszabadulás után e téren is jelentős kutatás-szervező munkát kellett végezni, meg kellett teremteni az igényekkel lépést tartó állami növénynemesítő intézeteket.

Ahhoz, hogy a növénynemesítéstől eredményt várjunk, néhány kivételtől eltekintve 10–15 év kell, gyümölcs, szőlő, haszonfa nemesítés eredménye gyakran még hosszabb idő múlva hasznosul. Érthető, hogy a felszabadulást követő években először a már termesztésbe vont, de a háborús események során összekeveredett, leromlott fajták regenerálására kellett összpontosítani a figyelmet. Így sikerült újra helyreállítani a határainkon túl is híressé vált Bánkúti 1201 búza termőképességét, a kedvelt Gülbaba burgonyát és számos más növényfajtát. Egyidejűen új módszereket kellett kidolgozni, illetve más országokban kidolgozott módszereket meghonosítani, hogy az újjáéledő nemesítés hatékonyabb alapokon indulhasson újra (heterózis hatás érvényesítése, faj- és nemzetség-keresztelés, indukált mutációk előállítás, rezisztens formák szelekciós módszere stb.). A biológiában folyó termékletlen viták lelassították, de teljesen nem tudták meggátolni az új, hatásos módszerek terjedését (beltenyésztésen alapuló hibridkukorica, répa stb. előállítás).

A felszabadulás után nagy nemesítési eredményeket első ízben a cukorrépával értünk el. E növény nemesítése újabb módszerek segítségével mindig lépést tudott tartani a termelés által támasztott követelményekkel és a külföldi fajtákkal ma is jól állja a versenyt.

A legnagyobb és népgazdaságilag is legjelentősebb növénynemesítési eredmény a beltenyésztéses hibridkukorica előállítás volt. Az MTA martonvásári Mezőgazdasági Kutató Intézet érdeme, hogy e fontos, ma a legnagyobb területen termesztett szántóföldi növényünkől olyan hibrideket állítottak hazánkban először elő (1953), amelyek 15—20%-kal nagyobb termésre képesek a régi, ún. szabadon virágzó legjobb fajtákhoz képest. A hibridkukoricák termesztése Magyarországon az első hibridek kinemesítését követően 5 év alatt vált általánossá, ami a világon eddig egyedülálló eredmény. Egyben bizonyítéka annak, hogy a tudomány eredményei a szocialista mezőgazdaságban igen gyorsan termelőerővé válhatnak. Ma 16 államilag minősített hibridkukorica közül választhatják ki a gazdaságok ökológiai és üzemi körülményeik közé a legjobban beillőket.

Messze vezetne még csak felsorolni is azokat a növényfajtákat, amelyek az elmúlt 25 évben születtek és gazdagítják dolgozó népünket. Kétségtelen azonban, hogy az agrárkutatásra fordított anyagi áldozatnak mintegy négyeszerese térül meg évről-évre az új növényfajták bővebb és értékeesebb termése révén.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a növénynemesítésünk még több jelentős szántóföldi növénynél nem képes állni a nemzetközi versenyt. Talán elegendő a búzára utalni. A búza vetésterületünk mintegy 70—80%-án külföldi nemesítvényeket, elsősorban Beosztája-1 búzafajtát termesztünk. Bár helytelen lenne a nemesítés terén is autarchiára törekednünk és a nemzetközi verseny nélkülözhetetlen és hasznos, mégis figyelmeztető, hogy annál a növényünkénél, amelynek nemesítésében évtizedeken át Közép-Európában vezető szerepünk volt, ezt az előnyünket elveszítettük.

Az új, intenzívebb növényfajták, az öntözés és a mind bőségesebben rendelkezésre álló műtrágyák, továbbá a gyomirtó vegyszerek megjelenése szükségesszerűvé tették az új termesztési módszerek kidolgozását. E feladatok megoldásában a növénytermesztési és a gépesítési kutatásoknak együtt kellett haladniuk. A közös erőfeszítés eredményeképpen több szántóföldi növényünk termesztése átalakult: a termésátlagok növekedésével egyidejűen csökkent az egységnyi termékre fordított élőmunka. Így például kutatóintézeteink kidolgozták a gépesített, intenzív búza- és kukoricatermesztés módszereit, amelyek igen rövid idő alatt a széles gyakorlatban általánosan elterjedtek. A cukorrépa, burgonyatermesztés korszerű technológiája nagyrészt szintén kidolgozásra került, elterjedése megkezdődött. A legutóbbi évekig a szalastakarmány-termesztés fejlődésében stagnálás volt tapasztalható. E növénycsoportnak nem nőtt a termésátlaga és a termesztés, tartósítás, felhasználás módszerében is alig volt változás. A nemesítés, a termesztési és gépesítési kutatások időközben annyira előrehaladtak, hogy az elkövetkező időszakban a szalastakarmány-termesztésünkben is a búza és a kukoricatermesztéshez hasonló fejlődésre számíthatunk. Ezzel szántóföldi növényeink nagy részénél

megvalósul a nagyüzemi gépesített termesztés-technológia, annak a termék mennyiségére és az előállításához szükséges élőmunka igényére gyakorolt kedvező hatásával együtt.

Természetesen ezek az új technológiák nem tökéletesek és teljesek. További finomításuk megfeszített kutatómunkát igényel. Nélkülözhetetlen továbbá a más országokban folyó kutatás fokozottabb figyelemmel kísérése, mert hiszen — különösen a gépesítés terén — nagyon sok módszert, szabadalmat vehetünk át külföldről.

Itt kell szólnunk a *legelő- és rétgazdálkodás* fejlesztésére irányuló kutatómunkáról. Ennek az ad jelentőséget, hogy hazánkban kb. 1,3 millió hektár gyepterület van, amelynek hozama a századforduló óta nem növekedett és rendkívül alacsony. A kutatás főként a feltörés nélküli gyeppjavítás terén számottevő. Kidolgozásra kerültek a különböző talaj- és éghajlati adottságok között fekvő legelők és rétek trágyázási rendszere, az öntözés gazdaságos módszerei, az intenzív gyepek termésének legeltetéssel való hasznosítása, a fűszilázs-készítés technológiája. Mindezzel megvetette a kutatás annak alapjait, hogy viszonylag rövid idő alatt az intenzív állattenyésztés fehérjében gazdag tömegtakarmány bázisa lényegesen megnövekedhessen.

A növénytermesztés legintenzívebb ága a *kertészet*. A kert, a gyümölcs és a szőlő együttesen 555,000 hektárt tesz ki, a mezőgazdaságilag hasznosított terület 8%-át. E területen előállított érték azonban ezt az arányt többszörösen meghaladja. Ha figyelembe vesszük a kertészeti termékek nagy szerepét táplálkozásunkban, továbbá jelentőségét az exportban, e termelési ág fontossága még inkább kitűnik. A szántóföldi növénytermesztéshez hasonlóan, a kertészeti ágakban is a kutatás számára a legfontosabb feladat a nagyüzemi módszerek kidolgozása, a gépesítés és kemizálás nyújtotta lehetőségek hasznosítása volt.

Az elért eredmények áttekintésekor a teljességre itt sem törekedhetünk. Példaképpen csak néhányat említhetünk.

A *zöldségtermesztés* nagyüzemi technológiájának kidolgozása során megállapították a paprika-, paradicsom-, káposzta-, babfajták transpirációs együtthatóját, a növények vízgazdálkodásának tenyészidő alatti és napi alakulását. Ezzel megteremtették az üzemi öntözéses zöldségtermesztés alapját. A zöldségnövények állománysűrűségének, tölrendezésének és szaporítási időpontjának, valamint módjának vizsgálatával az üzemekben már időközben hasznosított eredményeket értek el. A paradicsom, paprika, uborka korai szabadföldi és hajtatási módszerének kidolgozásával lehetővé vált előbbre hozni a zöldségfogyasztási idenyt és növelni az exportot. A műanyagfólia hazai felhasználási módszerének kidolgozásával a hajtatás és palántanevelés önköltségét sikerült csökkenteni. Ez szinte forradalmi változást hozott a zöldségtermesztésben, hiszen néhány év alatt 700 hektárra növekedett a hajtató felület, és 1969-ben 500 millió forint termelési értéket állítottak elő ily módon kerté-

szeteink. A zöldségfélék — különösen a paradicsom, étkezési- és fűszerpaprika a hagyma — nemesítése is igen eredményes volt.

A gyümölcsstermesztés fejlesztését intézeteink ugyancsak több jelentős alapkutatói eredménnyel vetették meg. Így a jelentősebb gyümölcsfajták termékenyülési biológiájának, mutációjának, a növekedést szabályozó hormonoknak és a metszés elméleti alapjának vizsgálata érdemel különös figyelmet. Kidolgozták továbbá a széles-soros telepítés, termőkaros-orsós és a gyümölcs-sövényes művelési módot. Eredménnyel jártak a gyümölcseszedés és -osztályozás gépesítésére irányuló kutatások. Fajtagyűjteményünk több értékes új hazai nemesítésű gyümölcsrel gazdagodott, éspedig 2 alma, 1 körte, 4 cseresznye, 3 meggy, 1 szilva, 3 kajszi-barack, 3 őszibarack, 7 mandula, 5 dió, 3 málna, 3 szamóca fajtával.

A szőlőstermesztés nagyüzemi technológiájának kidolgozása és gyakorlati megvalósítása — a gyümölcsstermesztésben végzett kutatáshoz hasonlóan — forradalmasította e kultúra termesztését. Ehhez szintén sok részletkérdést kellett előzetesen tisztázni, éspedig a futóhomoki és hegyi tereprendezés elvi és gyakorlati kérdését, a nagyüzemi oltványkészítés technikáját, az oltványhajtatást, a tőkealakítási és művelési módokat, az ezeknek megfelelő támaszrendszert, az intenzív szőlőkultúra trágyázási, növényvédelmi rendszerét stb. Kísérletekkel meg kellett határozni a nagyüzemi termesztésre legalkalmasabb csemege- és borszőlő fajtákat. Eközben újabb hazai nemesítvényekkel is gazdagodtunk. Jelenleg az elismert, illetve forgalomba hozatalra engedélyezett fajták között 14 csemegezőlő-fajta és 3 borszőlő-fajta hazai nemesítők munkájának eredménye, és valamennyi 1956 után részesült állami minősítésben.

A kertészet területén a jövőben mindinkább előtérbe kerül a növény és környezet közötti összefüggések (mikroklíma, állományklíma, tápanyagok), az egyenletes mennyiségű és minőségű termelés biológiai alapjainak (termőrügy és a virág kialakulása, a termésképződés folyamata, termőegyensúly életana, táplálkozás élettan, érésbiológia, rezisztencia nemesítés) kutatása. Ezek a kutatási irányok a komplex kutatás irányában hatnak, egyúttal ösztönöznek a nagyobb és szélesebb szakmai felkészültség és a komolyabb műszerezettség irányába is.

Az erdészeti kutatások a felszabadulást követően szintén jelentősen fellendültek. Legjelentősebb eredményeket a nemesítés, a termőhelykutatás, az akác-, nyár- és fűzfatermesztés technológiájának kidolgozása révén érték el intézeteink. Figyelemre méltó az eróziómérés és a fiatal állományok nevelésére kialakított komplex módszer. Az előrehaladás érdekében a kutatás még komplexebbé tétele alapvetően fontos. Az intenzív fatermesztés tudományos alapjai csak a nemesítő, a termőhelykutató, a termesztő, a tipológus, a gépesítési és üzemtani kutató szorosan koordinált munkájával fejleszthetők eredményesen.

Növényi termékeinket évről-évre számos betegség és kártevő veszélyezteti. A károsodás annál érzékenyebb veszteséget okoz, minél intenzívebbé válik a termésítés. A *növényvédelmi kutatásoknak* ezért egyre nagyobb a jelentőségük.

A 25 év e téren is gazdag kutatási eredményeket hozott, egyrészt a betegségek és kártevők életmódjának, terjedésének alaposabb megismerésével, másrészt újabb növényvédő szerek és védekezési módszerek kidolgozásával. Így például sikerült tisztázni a burgonyabogár, amerikai fehér szövőlepke és több más kártevő életmódját; jelentősek továbbá az egyedfejlődést befolyásoló fotoperiódus, etológiai, inger-élettani és agrobiocönológiai vizsgálatok.

A növénykórtan területén jelentős eredménynek számítanak a kórokozó gombák új rendszerezése, az antibiotikumok felhasználása, a bakteriológiai, kórélettani kutatások, az akácmozaikvírusra, a burgonyavírusra és gyümölcsfavírusra vonatkozó vizsgálatok. Az új védekezési eljárások közül példaképpen említhetjük a szőlő peronoszpóra elleni rézmentes védekezőszerek alkalmazását, az antibiotikumok használatát a monilia-betegség ellen, a nikkelsók bevezetését a rozsdabetegségek ellen.

A növényvédelem hatékonyságának növelése érdekében előtérbe kerülnek a kártevők biológiájának kutatása és az új védekezési módszerek kialakításához szükséges genetikai, etológiai, fiziológiai, rovarpatológiai vizsgálatok. A növénykórtan területén várható a kórélettani rezisztenciával foglalkozó bakteriológiai és biokémiai vizsgálatok fejlődése, valamint a rezisztencia-nemesítéssel kapcsolatos növénykórtani kutatás erősödése. A vegyszeres gyomirtás területén fontos feladat a herbicid károsodások okainak tisztázása.

Állati termékek növelésére irányuló kutatások

Az állati fehérje iránti igény a táplálkozásban betöltött nagy jelentőségének megfelelően világszerte nő. Az állati termékek egy főre jutó fogyasztása hazánkban harminc év alatt a következőképpen változott:

A termék	1934/38	1968
	kg	
Hús	33	53—54
Tojás	5	12
Tej-tejtermékek (vaj nélkül)	102	102—105

A fehérjefogyasztás általában és abban is az állati eredetű fehérje aránya növekedett, de az utóbbi még mindig csak mintegy 40%-ot tesz ki. További növekedése várható az életszínvonal emelkedésével. Az állattenyésztés jelentőségét növeli továbbá, hogy mezőgazdasági exportunknak a felét állati

termékek adják, és a jövőben is a legjobban értékesíthető termékünk a marhahús lesz.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése az állattenyésztésben — a növénytermesztéshez hasonlóan — megnyitotta az utat az iparszerű „üzemeléshez”, a nagyüzemi koncentrált állattartó telepek létesítéséhez, a munkatermelékenység növeléséhez. E lehetőségek valóra váltásához új ismeretekre, módszerekre, végeredményben hathatós kutatómunkára van szükség az állatnemesítés, a tenyésztés és tartás-technológia, továbbá a takarmányozás és állategészségügy területén. A kutatómunka személyi és tárgyi feltételei nem fejlődtek a kívánatos mértékben, és a fejlődés meglehetősen egyenlőtlen volt. Ennek oka az, hogy különösen a nemesítés és a tartástechnológiai kutatás igen költséges, nagy beruházásokat igényel, és a megfelelő szellemi és anyagi bázis nem állt kellő mértékben, rendelkezésre, így az ilyen irányú munka nem hozhatott olyan eredményeket, mint például a nagy hazai hagyományokkal rendelkező és kevésbé költséges állategészségügyi kutatások. Ennek ellenére olyan új eljárások, módszerek születtek, amelyek — a külföldről átvett eredményekkel együtt — lehetővé tették az állati termékek — már említett — jelentős növelését.

Nagyon sok részletkérdés rendszeres kutatása vezetett ezekhez az eredményekhez. Ezek közül néhány fontosabb álljon itt példaképpen.

Kutatóink az itatásos borjúnevelés korszerű táplálási elveken alapuló, gazdaságos módozatait dolgozták ki.

Olcsobban, többet termelő szarvasmarhatípusok kialakítására nagy-szabású keresztezéses nemesítő munka indult. A nemesítő, tenyésztő munkát támasztják alá az állatpopulációk integrált értékelésében elért eredmények, továbbá a különböző ivadékvizsgálati eljárások. A populációs genetikai kutatások mind a szarvasmarha, mind a sertésenyésztésben már gyakorlatilag is hasznosulnak.

A *sertésenyésztésben* nagy létszámokon végzett haszonállat-előállító keresztezések alapján tisztázódott, hogy milyen körülmények között és milyen vonatkozásban adhat a keresztezés a fajtatiszta állományból előállított árutermelő állománynál gazdaságosabb produktumot.

Kidolgozták a hazai vágóáruminősités módszereit, megállapították sertésfajtáink tápanyagigényét, kidolgozták a malacok korai elválasztásának hazai körülmények között leg gazdaságosabb eljárásait. A sertésenyésztési kutatás néhány gyakorlatilag könnyen alkalmazható és hatékony szelekciós eljárást is kidolgozott, mint amilyen a falkás hízekonyságvizsgálat és az önetetővel folytatható alomteltjesítményre alapozott hízekonyságvizsgálat.

A *juhtenyésztési* kutatásban jelentős és a gyakorlatban is elterjedt eredmény a peccsenyebárányok expresszhizlalási módszerének hazai változata. A juhtenyésztés fellendülését mutatja, hogy a juhállomány 25 év alatt 1,4 millióról 2,3 millióra növekedett.

Minden állatfajra vonatkozóan általános érvényű kutatási irányként az alábbiakat jelölhetjük meg:

Az iparszerű termeléshez nélkülözhetetlen az állatállomány genetikai egyöntetűsége. Széles körben alkalmazandók az ennek kialakításához legmegfelelőbb tenyésztési eljárások és szelekciós módszerek.

Az ipari jelleggel üzemelő koncentrált és specializált állattenyésztő telepek komplex tartási és takarmányozási technológiáinak kidolgozása.

Immungenetikai, valamint élettani-biokémiai laboratóriumi módszerek bevezetése a szarvasmarha és egyéb gazdaságilag jelentős háziállatfajok tenyésztéstechnikájának korszerűbbé és hatékonyabbá tétele érdekében.

A kibernetika alkalmazása genetikai analízisek, tenyésztési programok és a tenyésztéspolitikai szolgálatában.

A fajták és fajtajelöltek folyamatos integrált (populációkon keresztül végzett) értékelése, az állati termékelőállítás mennyiségi és minőségi fejlesztése és a termelés gazdaságosságának fokozása érdekében.

A nagyüzemi koncentrált telepeken tartott *állatok egészségvédelme* eltér a paraszti udvarokban tartott állatokétól. Így pl. a több tízezer baromfi, több ezer sertés, 500—1000 tehén stb. összpontosítása egy telepen csak különleges állategészségügyi prevenciók alkalmazásával lehetséges. Az Akadémia elnöksége a kiemelt nyolc kutatási feladat közé ezért vette fel az Agrártudományok Osztálya gondozásában a nagyüzemi állattartás állategészségügyi problémáit. Az Agrártudományok Osztálya ennek megfelelően — a rendelkezésre álló anyagi kereteken belül — különös súlyt helyezett e feladat kutatásának elősegítésére, részben a közvetlen irányítása alatt működő Állategészségügyi Kutató Intézet tematikájának meghatározásával, részben tanszéki kutatások támogatásával.

A nagy múltra és szép eredményekre visszatekintő magyar állatorvosi kutatás az elmúlt 25 évben újabb szép, és a nagyüzemi állattartás eredményességét jelentősen befolyásoló eredményeket ért el.

A kutatás e téren elsősorban a már ismert és sok kárt okozó betegségek hatékonyabb megelőzésére és gyógyítására irányult. A diagnosztikai eljárások tökéletesítésével, újabb gyógyító eljárások kifejlesztésével, jobb immunizáló módszerekkel, valamint igazgatási úton, sok fertőző és parazitás betegséget sikerült felszámolni, vagy legalábbis kártételüket jelentős mértékben csökkenteni. Felismertek több olyan betegséget is, amelyek hazánkban eddig nem voltak ismeretesek, ezek kártételét azonban hosszabb-rövidebb idő után sikerült megállítani. A nagyüzemben tömegesen jelentkező fertőző eredetű légzőszervi és emésztőszervi betegségek oktani és kórfejlődéstani vizsgálata a megelőzéshez és a gyógykezeléshez nyújtott és nyújt segítséget.

Az állatállományok nagymértékű koncentrációja, az állatok természetes szükségleteivel nem mindenben számoló elhelyezési, tartási és takarmányozási viszonyok azonban újabb feladatokat hoztak felszínre. A korszerűnek látszó

tartási viszonyok ugyanis nem mindig elégítik ki az állatok biológiai igényeit, s így sok esetben fertőzések aktiválói lehetnek.

Az állategészségügyi kutatásokat az jellemezte, hogy alapkutatásokkal előkészített úton elsősorban a gyakorlat által felvetett feladatokat igyekezett megoldani, és ezáltal a termelésnek közvetlen segítséget nyújtani.

A jövőben is tovább kell fejleszteni az alapkutatásokat, különösen mikrobiológiai, immunológiai és parazitológiai irányban, s gondoskodni kell az eredményes kutatás feltételeiről.

Folytatni kell a kutatásokat a *tyúk-leukózis* és rokon betegségek jobb megismerése és az ellenük való védekezés tökéletesítése érdekében.

A *szarvasmarhaleukózis* ágensével a mostaninál intenzívebben kell foglalkozni, mert egyébként nem lesz módunkban csökkenteni azt a kárt, amellyel a leukózissal terhelt feketetarka lapáymarhák tervezett tömeges behozatala fenyeget.

A modern zárt tartás következtében az állatoknak mincsen lehetőségük, hogy *fiziológiás szabályozó berendezéseiket* működtethessék. Kérdés, hogy nem vezet-e ez idővel a konstitúció és a termelés rovására? Megvizsgálandó lenne az is, hogy a tenyésztésnek szánt fiatal állatokat nem kellene-e másként tartani, mint azokat, amelyeket néhány hét vagy hónap múlva húsrá értékesítenek.

A mezőgazdasági üzemek termelésének gazdaságosságát vizsgáló és azt segítő kutatások

A mezőgazdasági üzemek termelésének gazdaságosságát vizsgáló és azt segítő kutatások fejlődése indult meg legkésőbb és legvontatottabban a fel-szabadulás után. Ennek oka kézenfekvő. A földreformmal kialakított kisgazdaságokat rövidesen felváltották a szövetkezeti nagyüzemek. A szövetkezetek szervezése — ismert hullámvölgyekkel — a háború befejezése után 15 évre fejeződött be, megszilárdulásukhoz további évekre volt szükség. Nyilvánvaló tehát, hogy az üzemi kutatások mindaddig csak elméleti síkon folyhattak, míg maguk az üzemek létre nem jöttek. Az ökonómiai jellegű vizsgálatok kiszélesedése és elmélyülése, a konkrét gyakorlati tapasztalatok gyűjtése, értékelése és abból következőtetések, iránymutatások levonása csak a legutóbbi években vált lehetségessé. Hozzá kell még tennünk, hogy e tudományterületen a más országokban elért eredmények legfeljebb módszertani vonatkozásokban nyújtanak hasznosítható alapot, egyébként az eltérő társadalmi, ökonómiai és ökológiai különbségek miatt csak szigorú hazai kontrollal hasznosíthatók. Az utóbbi 10 év azonban az agrárgazdaságtan, az üzemtan, a munkaszervezés és üzemvezetés, továbbá a szociológia területén sok olyan új eredményt hozott, amely elősegítette az új gazdasági irányítási rendszerben az üzemek jövedelmező gazdálkodását.

Az agrártörténeti kutatások

Az agrártörténeti kutatásoknak, a történelemkutatás speciális területének, elsősorban a mezőgazdaság jövőjét kell szolgálnia. A magyar mezőgazdaság történetének és a mezőgazdaság termelői történetének megírása — bár egyetemes történeti összefüggéseket is tárgyal — speciális agrárismerteket is kíván. Hasonlóképpen a parasztság történetének feltárása és megírása a paraszti életforma és termelési mód ismerete nélkül aligha lett volna lehetséges. Az Agrártudományok Osztálya ezért vállalta az agrártörténeti kutatások gondozását, hogy a történelmi és agrárismeretekben jártas kutatók egymásrahatását, egymás kölcsönös segítését biztosítsa. A IV. Osztály Agrártörténeti Bizottsága és annak folyóirata az Agrártörténeti Szemle ezt a feladatot jól ellátta, amit igazolnak azok a szép eredmények, amelyeket az agrártörténeti kutatások terén elértek. Különösen kiemelkedő értéket jelent Szabó István: „A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848—1914” című tanulmánykötete, s Donáth Ferencnek a földreformról írott és a napokban megjelent munkája, továbbá „A magyar mezőgazdaság története” című befejezés előtt álló kézikönyv. A kutatás bázisaként létesült „Munkaeszköz történeti Archivum” amely kb. 10 000 régészeti és néprajzi gyűjteményekben elhelyezett mezőgazdasági munkaeszköz adatait kartonálta. Több mint 3 000 eddig ismeretlen XVIII—XIX. századi térképet tett a kutatók számára hozzáférhetővé. Most fejeződött be „A magyar mezőgazdasági szakirodalom könyvészete” 8. kötetének megjelenésével az a bibliográfiai munka, amely a „legrégebb időktől napjaink felé haladva, mezőgazdasági irodalmunk lehető teljes és pontos számbavételét tűzte céljául”.

Még nem történelem, napjaink eseménye a termelészövetkezetek megalkulása, megszilárdulása. Mégis most kell az agrártörténetészeknek összegyűjteniök, rögzíteniök és rendszerezniök az adatokat, eseményeket, amíg élő tanúk, alkotó résztvevők itt vannak közöttünk és jegyzőkönyvek, egyéb iratok rendelkezésre állnak. A jövő történetírói számára kívánnak megbízható forrásmunkát biztosítani. A kezdeményezés széles körű visszhangra talált, a munka megkezdődött és máris jelentős anyag gyűlt össze.

Áttekintve az agrárkutatás 25 évét, megállapíthatjuk, hogy eredményei jól szolgálták a mezőgazdasági termelés új korszakának hazai kibontakozását. Ha igaz az, hogy a gyakorlat a próbája a tudomány megállapításainak, akkor úgy gondolom kutatóink nem végeztek hiábavaló munkát, fáradozásuk gyümölcsözőtt. Amikor ezt megállapítjuk, látnunk kell azt is, hogy a jövőben a népgazdaság, a termelés még több támogatást vár a tudománytól. Hiszen a mezőgazdasági termelés új korszakának még csak a hajnala virradt fel, még csak sejteni lehet a jövő távlatait. *

Áttérve az elmúlt 3 év eseményeinek és osztályunk helyzetének ismeretetésére, legyen szabad a következőket előadni.

Az MTA *Agrártudományok Osztályának* jelenleg 5 akadémikus és 8 levelező tagja van. Az Osztályhoz tartozik 43 doktor és 400 kandidátus. Az Osztály irányítása alá tartozik 11 szakbizottság, 6 folyóiratszerkesztőség, s a „Magyarország Kultúrflórája” sorozat szerkesztő bizottsága, egy tudományos társaság és közvetve két METESZ egyesület is. Az Akadémia elnöksége által különös fontosságúnak tartott és kiemelt nyolc kutatási feladat közül az egyik az Agrártudományok Osztályához tartozik, az Állatorvostudományi Bizottság egyik albizottsága gondozásában. Ez a kiemelt feladat „A nagyüzemi állattartás állategészségügyi feltételei”.

Az Osztálynak ez idő szerint 3 intézete van (MTA Állategészségügyi Kutató Intézete, MTA Mezőgazdasági Kutató Intézete, MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézete), minthogy a negyedik, az Agrárgazdasági Kutató Intézet 1965-ben az F. M. fennhatósága alá került, a Mezőgazdasági Ökonómiai és Üzemszervezési Bizottság pedig a IX. Osztályhoz. A három intézet költségvetése 1966-ban 19,7 mFt. 1969-ben pedig 23 mFt volt. Az elmúlt években 1, 1,5 mFt póthitelt kaptunk évenként a kutató munka szinten tartásához.

Az Osztály 13 tanszék kutatását támogatja, évi 3,5 mFt-al.

Az utolsó 3 évben az Osztály 9 osztályülést, 12 osztályvezetősi ülést tartott. Ezeken az üléseken az évenként rendszeresen visszatérő különböző jutalmazási, kitüntetési, kinevezési, könyvkiadási javaslatok, tervtárgyalások és a kutató helyek munkájának értékelése mellett egyéb tudománypolitikai és tudományszervezési kérdések is szerepeltek, Külön említést érdemel pl. „Az agrártörténeti kutatás helyzete és fejlődésének problémái” c. tanulmány, „Az alkalmazott biológiai kutatás helyzetéről az agrártudományok területén” c. jelentés, az Állategészségügyi Kutató Intézet, valamint a Mezőgazdasági Kutató Intézet szervezetének módosítását célzó javaslat, vagy „Az állattenyésztés és az állattenyésztési kutatás helyzete Magyarországon” c. tanulmány megvitatása.

Igen jelentős tevékenység volt a hároméves kutatási tervek megtárgyalása és jóváhagyása. Ehhez a munkához szakbizottságaink sok segítséget adtak. Az 1969—71. évre szóló 3 éves kutatási tervek jóváhagyásakor az Osztály figyelembe vette a MÉM „tudománypolitikai irányelveit” és az ennek alapján kialakuló profilrendezést is. A legjelentősebb módosulás az, hogy az akadémiai kutatóhelyek a jövőben még fokozottabban foglalkoznak alapozó kutatással, valamint az, hogy a lucerna- és ciroknemesítés elkerült Martonvásárról. A kukorica-kutatás országos felelőse és koordinátora viszont a jövőben a martonvásári Mezőgazdasági Kutató Intézet lesz.

Az Osztálynak az igazgatási szervek közül elsősorban a MÉM illetékes vezetőivel van rendszeres kapcsolata. Az osztályvezetőség munkájában hasznosnak bizonyult az, hogy a MSZMP KB Gazdaságpolitikai, illetve Tudományos Közoktatási- és Kulturális Osztályának képviselője, valamint a MÉM

Tudományos Kutatási Főosztályának és Szakoktatási Főosztályának vezetője állandó meghívott volt az Osztályvezetőség ülésére.

Az elmúlt 3 év alatt javult a kapcsolat az Akadémia többi osztályaival is, elsősorban a Biológiai és Orvosi tudományok Osztályával.

Szabizottságaink az elmúlt 3 éves ciklusban is eredményesen vettek részt az Osztály tudományos és tudománypolitikai feladatainak ellátásában. Az Osztályhoz tartozó 11 szabizottság a 3 év folyamán összesen 132 ülést tartott (ezen kívül az albizottságok, munkabizottságok 11 alkalommal tartottak ülést). Az állandó jellegű feladatok mint pl. intézeti és tanszéki kutatások 3 éves terveinek ill. beszámolóinak bírálata, megjelent könyvek, folyóiratok értékelése, könyvviták szervezése, könyvkiadási javaslatok kialakítása stb. mellett 8 bizottságunk 1969-ben részt vett az Elnökség részére végzett nagy jelentőségű munkában, az alkalmazott biológiai kutatások helyzetének felmérésében és értékelésében.

Országos jellegű tanácskozásokat, Akadémiai Napokat is szép számmal rendeztek. Kiemelkedőek ezek közül a „Békés megye kertészeti helyzete és fejlesztése”, „A fajtafenntartás és vetőmagzaporítás módszerei, követelményei és jelentősége”, „A Magyarországon folyó rezisztencia nemesítési kutatások új módszerei és eredményei”, valamint a „Növényi víruskutatás helyzete és problémái” tárgyúak. Az itt kialakult javaslatokra az illetékes szervek már számos intézkedést tettek.

Az elmúlt 3 év alatt 5 bizottságunk külön is felmérte tudományága helyzetét s elkészítette elemző értékelését s javaslatait a perspektivikus fejlesztésre.

A Mezőgazdasági Üzemi Vizsgádzalkodási Bizottság több alkalommal és témában rendezett az Akadémia más osztályaihoz tartozó bizottságokkal együttes ülést, hogy a kitűzött témát „komplex módon” minden érintett szakember bevonásával vizsgálhassa. Egyre több az Agrártudományi Egyesülettel, Társaságokkal s a METESZ-hez tartozó más egyesületekkel közösen szervezett rendezvény is.

Az Állatorvostudományi Bizottság napirendjén számos olyan téma szerepelt, amely országos jelentőségű: A libainfluenza; a mastitis; a sertések torzító orrgyulladása, valamint a tyúkleukózis és a Marek-féle betegség hazai elterjedtségének helyzete és a védekezés feladatai c. témák. Mindegyik kérdést szakértőkből alakult munkabizottság vagy az albizottságok bevonásával alapos tájékozódás után tűzték napirendre, s konkrét javaslatokat, védekezési eljárást, gyógyszer alkalmazását javasolták az illetékes szerveknek. A bizottságok tagjai ugyanakkor vállalták az üléseken elhangzott megállapítások, ill. javaslatok szaklapokban való azonnali közlését. A tudomány és gyakorlat ilyen kapcsolata eredményesnek bizonyult és példászerű más bizottságok számára is.

Néhány bizottságunk már az év folyamán bekapcsolódott olyan új, fontos feladatok ellátásába is, mint a MÉM keretében kialakítandó cél-

programok, feladattervek véleményezése, vagy az új szervezeti keretek kialakítása. Elsőként az Erdészeti Bizottság tűzte napirendre „A fenyőtermesztés és faanyagfeldolgozás komplex kutatása” célprogramjavaslatot, a Kertészeti Bizottság pedig „A kertészeti kutatás feladatai és szervezeti fejlesztése az új mechanizmusban”, ill. ennek folytatásaként „A kertészeti kutatás szerepe és fejlesztésének lehetőségei a felsőoktatási intézményekben” c. témákat.

Megállapítható tehát, hogy bizottságaink keresik is, látják is tudományterületük problémáit, új feladatait s készek is azok megvalósítását segíteni.

A *tudománypolitikai irányelvek* éppen a tudomány hatékonyságának növeléséhez mutatnak utat, valamennyi tudományterület, így az agrártudományok számára is. A Tudományos Akadémia feladatát meghatározó 1969. évi 41. törvényerejű rendelet, az Akadémia mostani közgyűlésén tárgyalásra kerülő új alapszabály, az Agrártudományok Osztályának munkáját is alapvetően meghatározza.

Milyen feladatok várnak az elkövetkező években az Osztályunkra?

Az *Akadémia tudományos osztályainak tevékenységi köre* — amiről az Elnökségi beszámolóból mindnyáján tudomást szerezhettünk — megváltozik. A változás lényege, hogy az Osztály a jövőben mentesül az igazgatási tevékenységtől, minden erejét az úgynevezett testületi tevékenység kiszélesítésére és elmélyítésére fordíthatja. A kutatóintézetek és egyéb intézmények szakigazgatását az Akadémián szervezendő 3 tudományági és 4 funkcionális főosztály látja majd el a főtitkár, mint államtitkár, irányításával, a tudományos testületi szervek állásfoglalásaival és ajánlásaival összhangban. Osztályunknak tehát a továbbiakban is fontos szerepe lesz az Akadémia keretében működő agrárkutatást végző intézetek és egyéb kutatóhelyek munkájának elvi meghatározásában és munkásságuk értékelésében anélkül azonban, hogy közvetlen igazgatási feladatokat is el kellene látnia.

Osztályunk tudományos testületi tevékenysége azonban ennél lényegesen szélesebb körű. A tudománypolitikai irányelvek megvalósítására megjelent 1969. évi 41. törvényerejű rendelet és az Akadémia új alapszabálya az Akadémia országos elvi és módszertani hatókörének növelését írja elő, megállapítva, hogy az Akadémiának mint a Magyar Népköztársaság legfelső tudományos testületének tevékenysége kiterjed az országban folyó tudományos kutatás egészére, különös figyelemmel az alapkutatásokra. Így Osztályunk figyelmének is ki kell terjednie az országban folyó agrárkutatások egészére, függetlenül attól, hogy melyik főhatóság közvetlen irányítása alatt folyik. Ez a feladat igen megtisztelő, egyben nagy felelősséggel is jár. A tudománypolitikai irányelvek az agrárkutatások koordinálását a MÉM hatáskörébe utalja. Ez Osztályunk felelősségét egyáltalában nem csökkenti, mert társadalmi tekintélye nagyban hozzájárulhat a kutatás fő irányainak meghatározásához,

a haladás gyorsításához, az eredmények elterjesztéséhez és felhasználásához.

A tudományos osztályok, így az Agrártudományok Osztálya is megszabadulva az igazgatás operatív teendőitől, teljes figyelmezt a tudománypolitikai kérdésekre fordíthatja, nyomon kísérheti és értékelheti a tudományterület fejlődését, mind tartalmi, mind szervezeti vonatkozásban. A népgazdasági igények, a távlati fejlesztési tervek és a tudomány belső fejlődése törvényszerűségének ismeretében kutatási irányokra javaslatokat készíthet és részt vehet azok kidolgozásában, elősegítheti megvalósításukat és értékelheti az elért eredményeket. Elvi és módszertani kérdésekben irányt mutató állásfoglalásokat alakíthat ki; elősegítheti a kutatások összehangolását a szakterülethez tartozó és más tudományok között. Fórumot teremthet tudományos szintű, őszinte viták, eszmecserek számára. Előadások, tudományos tanácskozások, szimpóziumok és kollokviumok szervezésére hazai és nemzetközi szinten fórumot biztosíthat az új tudományos eredmények, gondolatok ismertetésére. A tudományos könyv- és folyóirat-kiadás elvi befolyásolásával egyrészt a tudományos kutatás irányát befolyásolhatja, másrészt az eredmények széles körű terjesztését segítheti elő. A nemzetközi kapcsolatok ápolásával, annak tartalmi és szervezeti formáinak kialakításával segítséget nyújthat a nemzetközi tudományos világ eredményeinek hazai hasznosításához, a hazai eredmények külföldi megismertetéséhez. Elvi befolyást gyakorolhat a tudományos káderutánpótlásra, beleértve az egyetemi oktatást, a kezdő kutatók képzését és a tudományos minősítést.

Az Osztály mindezt az osztályelnök vezetésével a jól bevált bizottsági rendszer és esetenként felkért szakértők segítségével oldhatja meg.

Most, hogy közgyűlésünk megválasztja az Akadémia új vezetőit, soronkövetkező feladatunk az új szervezetben a testületek újjáalakítása is. Meg kell vizsgálnunk s rövid időn belül ki kell alakítanunk javaslatainkat a bizottságok új összetételére. Cél a bizottságok tudományos és tudományfejlesztő (elvi-, szakmai-, módszertani kérdésekkel való foglalkozás) tevékenységének növelése s ehhez a bizottságok összetételének szükség szerinti módosítása, bővítése. Szakbizottságaink összetétele lényegében a maihoz hasonló lehet, vagyis a szakágazat legaktívabb, tudományos minősítéssel rendelkező tagjai, termelésirányítási és szakigazgatási vezetői kellene hogy részt vegyenek munkájában. Tovább kell azonban fejleszteni bizottságainkat, hogy még inkább az Akadémia és a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium közös bizottságaivá váljanak, és megnövekedett feladataiknak maradéktalanul eleget tehessenek.

Szakbizottságaink várható feladatait az alábbiakban foglaljuk össze.

— Az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv, ill. feladattervek agrár vonatkozású részeinek véleményezése, a kutatási beszámolók értékelése.

— A MÉM keretében kialakítandó célprogramok, feladattervek (más tárcáknál folyó agrárkutatás) véleményezése, a kutatási beszámolók értékelése a kritikus szakaszokban és befejezéskor.

— Az akadémiai kutatóhelyek agrárkutatási feladatainak véleményezése, a beszámolók értékelése.

— Agrártudományfejlesztési koncepciók kidolgozása, a végrehajtás értékelése.

— Állásfoglalás egyes agrártudományágak metodikai, elvi-szakmai, káderképzési kérdéseiben.

— Mezőgazdaságfejlesztési koncepciók kialakítása, illetve véleményezése.

— Agrártudományi könyvkiadás terveinek véleményezése, a megjelent munkák értékelése, az akadémiai könyvkiadásra javaslat kialakítása.

Az agrártudományok területén az alábbi szakbizottságok működtetése kívánatos

Agrártörténeti Bizottság

Állattenyésztési Bizottság

Állatorvostudományi Bizottság

Erdészeti Bizottság

Élelmiszertudományi Bizottság (a Kémiai Osztállyal közös)

Kertészeti Bizottság

Mezőgazdasági Műszaki Bizottság

Mezőgazdasági Termékfeldolgozási Bizottság

Mezőgazdasági Üzemi Vízgazdálkodási Bizottság

Mezőgazdasági Üzemtani és Üzemvezetési Bizottság

Növénynevelési Bizottság

Növénytermesztési Bizottság

Növényvédelmi Bizottság

Talajtani Bizottság

Ami a felsorolásból kitűnik az eddigi 11 bizottságon kívül kettőnek az elnevezését kívánjuk megváltoztatni és 2 új bizottság szervezésére teszünk javaslatot. Legyen szabad elgondolásunkat röviden megindokolni:

Abból kell kiindulnunk, hogy a mezőgazdasági termelés, a mezőgazdasági termékek forgalmazása és felhasználása megváltozott. Így például a termékeknek mind kisebb hányada kerül közvetlenül nyers áruként a fogyasztóhoz, mind nagyobb részét félkész- vagy késztermékké dolgozzák fel előzetesen. Ez visszahat a biológiai, technológiai alapra is. Szorosabb kapcsolat épül ki a mezőgazdasági termelő üzemek és a feldolgozó üzemek között. Ezért nem egyszerű mezőgazdasági termelésről van ma már szó, hanem élelmiszer-gazdál-

kodásról. Ennek következtében a tudományterület, amellyel Osztályunknak is foglalkozni kell, kiszélesedik. Ezt megokolttá teszi az is, hogy az elmúlt évtizedekben kifejlődtek az élelmiszeripari kutató bázisok és kutatási eredményeik alapul szolgálnak az élelmiszeripar gyors fejlesztéséhez. Az élelmiszeripari és agrárkutatások integrálása a hatékonyság növelésének feltétele. Ezért indokolttá vált Élelmiszertudományi Bizottság szervezése, amely a növényi és állati termékek feldolgozásának, tartósításának és forgalmazásának kérdésével foglalkozó kutatómunka irányítását lenne hivatott ellátni. Komplex bizottságra gondolunk, amelyben a mezőgazdasági kutatást és termelést képviselő szakemberek mellett a feldolgozás, tartósítás és forgalmazás specialistái is részt vennének. Az elsődleges faipar kutatási, metodikai és elvi szakmai kérdéseivel a meglévő Erdészeti Bizottságunk egyik albizottsága foglalkozna.

Másik javaslatunk a Mezőgazdasági Üzemtani és Üzemvezetési Bizottság szervezésére irányul. A termelés fejlesztésére irányuló kutatások és azok eredményeinek hasznosítása ma már nem választhatók el az üzem és munkaszervezés, az üzemvezetés és a gazdaságosság vizsgálatától. Osztályunk keretében régi kívánság ennek a Bizottságnak a létrehozása. Most, amikor Osztályunk felelőssége megnőtt az egész agrárkutatás vonatkozásában, nem halasztható tovább a Mezőgazdasági Üzemtani és Üzemvezetési Bizottság létrehozása.

Javaslatunkban szerepel végül a Mezőgazdasági Gépesítési Bizottság nevének (és feladatának) megváltoztatása Mezőgazdasági Műszaki Bizottságra. Természetesen ez nem formai javaslat, az élet által felvetett tartalmi változtatás szükségességére utal. Nyilvánvaló ugyanis, hogy ma már nemcsak a gépesítés kérdését kell tudományos szinten vizsgálni és továbbfejleszteni, hanem hasonló súllyal jelentkezik a mezőgazdasági építészeti és villamosítás kutatásának fontossága. Nyilvánvaló, hogy e Bizottságunknak a műszaki kérdések széles körét kell vizsgálnia és ezért albizottságok szervezése is szükséges lesz mellette.

Az agrárkutatás bázisának nagy része a MÉM közvetlen irányítása alatt dolgozik. Az Osztály és a MÉM tudománypolitikáját egyaránt a Központi Bizottság határozata szabja meg. A szoros együttműködés elvei tehát meghatározottak. Az együttműködés szervezeti, módszertani kérdései azonban nem elég kiforrottak. Annak ellenére, hogy a két irányító szerv szoros együttműködése enélkül is jó és hasznos volt, szükséges a további zavartalan és hatékony munka érdekében az együttműködés rendszerét kidolgozni. Az előkészítő munkák ennek érdekében megindultak. Amint az Akadémia közgyűlése az új alapszabályokat jóváhagyja és kialakul az új akadémiai szervezet, az együttműködés részletes szabályozását, formába öntését meg kell valósítani.

Hasonlóképpen ki kell alakítani az agrártudományokkal kapcsolódó más tudományterületek, elsősorban a biológiai, kémiai, fizikai, műszaki és

társadalomtudományok — együttműködésének módszereit és eleven kapcsolatot kell tartani elsősorban e tudományokat képviselő akadémiai tudományos osztályokkal.

Végül, de nem utolsósorban szólni kell a közeljövőben az Osztály előtt álló igen nagy jelentőségű munkáról. A kormány 1040/1969. sz. határozata értelmében az 1971—1985 közötti időszakra *országos távlati tudományos kutatási tervet* kell készíteni. Ebben fontos és felelősségteljes feladat vár az Akadémiára és osztályunkra is.

Úgy gondolom, nincs itt az ideje és lehetősége annak, hogy a távlati kutatási terv tartalmi kérdéseivel foglalkozzunk. Ez most csak elnagyolt és csonka lehetne, hiszen Bizottságaink és a felkért szakértők több hónapos munkája lesz szükséges ahhoz, hogy a rendkívül felelősségteljes, irányt mutató, tudományos elemzésre támaszkodó munka elkészüljön. Tudományterületünk vonatkozásában csak néhány alapelvre hívhatjuk fel a figyelmet, amelyek megvitatása jelen ülésünkön segítséget adhat majd a bizottságok részletekbe menő munkájához.

Az agrárkutatásoknak alapvetően a mezőgazdasági termelés fejlesztését kell szolgálniok. A kutatási kapacitás nagy részét ezért a termelést közvetlenül segítő problémákra kell összpontosítani. Ezzel kapcsolatosan tisztázandó azonban, hogy a kutatás csak a legintenzívebb, legtermelékenyebb technikai, technológiai „iparszerűnek” nevezett termesztési eljárásokra irányuljon, vagy emellett felvegye munkatervébe a bár csökkenő jelentőségű, de még minden bizonnyal a prognózis időszakában népgazdaságunkban nagy súlyt képviselő olyan termelési módszerek fejlesztését is, mint amelyek például a *háztáji gazdálkodás* keretében folynak. Úgy gondolom, ez utóbbi jellegű termelés fejlesztésére irányuló erőfeszítések nem landkadhatnak még a következő évtizedben.

A kutatási témák másik nagy csoportja a közeljövőben a termelőerők fejlesztését közvetlenül nem szolgálja, viszont nagyobb távon éppen alapul szolgál az új technológiákhoz. Ma már aligha van olyan szakember, aki az ilyen, gyakran alapkutatásnak nevezett kutatómunka jelentőségét lebecsülné. Csak új biológiai, természettudományi, technikai, társadalomtudományi törvényszerűségek feltárása, jobb megismerése mozdíthatja ki gyakran a meg-megmerevedő termelést. Nyilvánvaló azonban, hogy ha e témáknál olyan határozott cél, feladat nem is jelölhető ki, mint azoknál, amelyek a termeléssel közvetlen kapcsolatban állanak, mégis az utóbbiakhoz kapcsolódniuk kell, mert különben a haszontalan, „l'art pour l'art” kutatás sivárságába sülyednek. A népgazdaság közvetlen igénye és az alapkutatás szoros kapcsolata ezért szükségszerű.

Harmadik gondolat, amit e körben is hangsúlyozni kell, a *provincializmus*, a befelé fordulás veszélye. Nemcsak a tudomány és technika gyors ütemű fejlődésének vagyunk a tanúi és közreműködői, hanem a távolságok csökkené-

sének, a horizont kiszélesedésének, a nemzetközi munkamegosztás széles körű megvalósulásának akár szervezett akár szervezetlen formában. Bár a mezőgazdasági termelés sajátosságaiból fakadóan a külföldön elért új tudományos megállapítások, termelési technológiák, üzemszervezési és vezetési módszerek közvetlen átvétele külföldről csak kivételesen lehetséges, azok nagyobb részét hazai körülmények között lefolytatott kísérletekkel, vizsgálatokkal kell az eltérő társadalmi, ökonómiai és ökológiai körülmények között termelő gazdaságok számára hasznosíthatóvá tenni, mégis gyakran eltúlozzuk az eltéréseket, feleslegesen sok kutatási kapacitást kötünk le a máshol végzett kísérletek, vizsgálatok megismétlésére, ahelyett, hogy alaposan tanulmányozva, közvetlen üzemi kipróbálásra tennénk javaslatot.

Nagyon gondosan meg kell ezért rostálni a célprogramok és célfeladatok kutatásra érdemes témáit, nehogy feleslegesen kössük le az amúgy sem túlságosan nagy kutatási kapacitásunkat.

Az elmúlt korszak tudományos megállapításai egyre gyorsabban avulnak el és az előrehaladáshoz napról-napra újabb feladatokat kell megoldani. De nemcsak volumenében nő az igény, az új utakat kereső kutatással szemben. A kutatás jellegének is meg kell változnia. A szorosan vett agrárkutatás elszigetelten, egymagában nagy eredményeket már nem érhet el. Fáradozásai csak akkor lehetnek eredményesek, ha az élő és élettelen tudományok, a közgazdasági és társadalomtudományok úgyszólván valamennyi ágával összehangoltan dolgozik. Ennek az együttműködésnek legjobb, leghatékonyabb kereteket az Akadémia biztosíthat. Az eddiginél nagyobb tudományos szervezési feladatokra kell tehát felkészülni, hogy a jövőben még eredményesebben járulhasson hozzá a kutatás, a tudomány az iparszerű szocialista mezőgazdaság felépítéséhez.